

Процька С. М.,

викладач кафедри теорії та історії педагогіки

Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті подано сучасне тлумачення поняття «інформаційна культура» як складника загальної культури особистості студента; визначено організаційно-педагогічні умови формування інформаційної культури майбутнього учителя.

Ключові слова: інформаційна культура, організаційно-педагогічні умови, формування інформаційної культури майбутнього учителя, інформаційне середовище, культура особистості.

Розвиток людського суспільства характеризується вмінням людини знаходити, отримувати і вдало використовувати інформацію у побутовій та професійній сферах життя. Науковий поступ суспільства, його перетворювальний вплив на всі аспекти людської життєдіяльності, розширення освітніх завдань спонукали вчених до розробки нової концептуальної основи, яка визначила сучасну освітньо-педагогічну діяльність. Вченими були обґрунтовані й розтлумачені поняття «інформатизація суспільства» та «інформатизація освіти». Концептуальна спрямованість інформатизації освіти була визначена поняттям «комп'ютерна грамотність», яке поступово розширилось до поняття «інформаційна культура» [1].

Одним із головних завдань освіти на сучасному етапі є підготовка молодого покоління до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброєння новітніми засобами та технологіями роботи, формування інформаційної культури.

Актуальність формування інформаційної культури та грамотності студентів пов'язана з розширенням впливу на молодь засобів масової комунікації, відтак це зумовлює необхідність особистісно орієнтованого підходу до розвитку критичного мислення студентів, становлення захисного механізму до значного впливу засобів масової комунікації, які, з одного боку, спричиняють відчутне зростання інтелектуального і культурного потенціалу особистості, а з іншого — пропагують насильство та агресивність.

Аналіз психолого-педагогічних напрацювань вітчизняних дослідників дозволяє стверджувати, що в них накопичено значний науковий і практичний досвід, який може стати основою для вдосконалення підходів до формування інформаційної культури майбутніх учителів: визначено домінуючі імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців з позиції нової філософії освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та інші); вивчено стан впровадження неперервної освіти в сучасних умовах на території України (З. Декунова, А. Лавська, Б. Ананьєв та інші); здійснено аналіз історичного досвіду підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти (Н. Дем'яненко, О. Сухомлинська, О. Микитюк та інші); розроблено теоретико-методичні основи підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах (А. Бойко, В. Бобрицька, О. Дубасенюк, О. Пехота, Н. Ничкало, Л. Хомич та інші).

Проблема формування інформаційної культури майбутніх учителів залишається достатньо актуальною. На сторінках наукових видань, у працях багатьох учених та учителів (В. Шолохович, Є. Силаєва, С. Антонова, М. Левшина, С. Оленев, Є. Семенюк, Н. Зінов'єва, А. Гречихін, М. Назаренко, Р. Гуревич, Н. Баловсяк, О. Немиров, Н. Гендина, В. Кравець, В. Кухаренко, В. Мозолін, Н. Новожилова та ін.) досліджуються методики формування інформаційної культури молодого покоління, аналізуються форми навчальної роботи, доцільність використання засобів і прийомів для розвитку інформаційної культури студентів. Водночас у вітчизняній педагогіці бракує наукових праць, у яких обґрунтовуються організаційні методичні основи формування інформаційної культури майбутніх учителів у контексті нової освітньої парадигми.

Мета статті — визначити й обґрунтувати теоретичні основи інформаційної культури як складової загальної культури студента вищого педагогічного навчального закладу.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- розкрити сучасні характеристики поняття «інформаційна культура» як складника загальної культури особистості студента (майбутнього вчителя);
- обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування інформаційної культури майбутнього учителя.

Теоретично значущим для нашої статті є визначення сутнісного змісту базових понять дослідження. Зосередити увагу на таких поняттях, як «інформація», «інформаційні ресурси», «інформаційний простір», «інформаційне середовище», «інформаційні потреби», «культура», «інформаційна культура».

Інформація (від *лат.* «informatio») тлумачиться як роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта [1]. Отже, для всіх членів суспільства зростає необхід-

ність постійного підвищення кваліфікації, оновлення знань, освоєння нового вигляду діяльності. Людина повинна уміти використовувати всі інформаційні ресурси, які накопичило суспільство.

Під терміном **інформаційні ресурси** розуміють наявні запаси інформації, зафіксованої на якому-небудь носіїві і придатної для збереження і використання. Інформаційні ресурси є продуктом інтелектуальної діяльності суспільства і розглядаються в даний час як стратегічний ресурс розвитку будь-якої країни, який за значущістю не поступається іншим — фінансовим, сировинним, матеріально-технічним [5].

Інформаційний простір визначається як такий простір (територія — країна, регіон, центр науково-технічної інформації, бібліотека, галузь знання, галузь науки або професійної діяльності), де існує і оновлюється інформація. Головною метою створення комфортного інформаційного простору визначено забезпечення доступу користувача до необхідних йому документів, незалежно від того, в якому вигляді вони представлені і в якому місці вони зберігаються [2].

Під **інформаційним середовищем** (*Information environment*) розуміють сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передачі **інформації**, а також політичні, економічні і культурні умови реалізації процесів **інформатизації**. Сучасна людина має використовувати інформаційні ресурси й орієнтуватися в інформаційному просторі. А для цього повинна володіти пошуковими вміннями. Це необхідно і викладачеві, і студентові, і бібліотекареві (головне не лише володіння інформацією, але і передача її користувачам) [4].

Інформаційні потреби (*Information needs*) визначаються як різновид нематеріальних потреб. Це потреба в **інформації**, яка необхідна для розв'язання конкретної задачі або досягнення визначеної мети. В умовах інформатизації сучасного суспільства особливої актуальності набуває формування **інформаційної культури особи**, перед якою відкриваються широкі перспективи ефективного використання накопичених людством інформаційних ресурсів [3].

Культура традиційно визначається як сукупність матеріальних, практичних і духовних надбань суспільства, які відображають рівень його історичного розвитку, втілюються у повсякденній діяльності людини, знаходять відображення у її соціальних, моральних, естетичних та інших характеристиках. Культура розглядається як сфера духовного життя суспільства, яка охоплює собою систему освіти, виховання, духовної творчості, включає установи й організації, зокрема: школи, ВНЗ, музеї, театри, бібліотеки, інші культурні заклади, творчі спілки тощо [6].

Культуру особистості тлумачемо як сукупність соціальних норм і цінностей, якими вона керується в процесі практичної діяльності [3].

Інформаційна культура визначається сучасними науковцями з декількох позицій.

Т. Кудрина характеризує її як «сукупність знань, ціннісних орієнтацій, переконань, установок, що визначають вчинки, в цілому діяльність людини [5]. Н. Зінов'єва вважає основним предметом формування інформаційної культури особистості «процес гармонізації внутрішнього світу людини в ході освоєння всього обсягу соціально-значущої інформації [3]. Інше трактування дає А. Гречихін: інформаційна культура — інформаційна діяльність аксіологічного характеру, тобто зумовлена цінностями культури [2]. За визначенням одного з ведучих вітчизняних фахівців в галузі інформатизації Е. Семенюка, інформаційна культура — це інформаційна компонента людської культури в цілому, що об'єктивно характеризує рівень всіх інформаційних процесів, що існують в суспільстві, та існуючих інформаційних стосунків [4].

Російські дослідники-науковці, що досліджують інформаційну культуру особистості, пропонують таке тлумачення інформаційної культури особистості: як одна зі складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду і системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність щодо оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій. Є найважливішим фактором успішної професійної і непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві» [5].

Узагальнюючи ці визначення, зазначимо, що **інформаційна культура** — це систематизована сукупність знань, умінь, навичок, направлених на задоволення інформаційних потреб, які виникають під час навчальної, наукової, пізнавальної та інших видів діяльності.

Важливим завданням сучасної педагогіки є націлення студентів на пошук додаткових джерел інформації.

Досягнення мети формування інформаційної культури здійснюється у процесі вирішення наступних завдань: вивчення різноманітних джерел інформації; опанування способів аналітико-синтетичної переробки навчальної інформації, прийомів і засобів самостійного ведення пошуку інформації відповідно до завдань, які виникають під час навчання; вивчення і застосування можливостей новітніх інформаційних технологій тощо [5].

Найбільший обсяг знань, пов'язаних зі сферою інформаційної культури, припадає на вивчення різноманітних джерел інформації, а найбільший обсяг умінь — на опанування способів аналітико-синтетичної переробки інформації [1].

Пріоритетним завданням є формування інформаційної культури майбутнього вчителя як основної складової його загальної культури. Проблема формування інформаційної культури майбутнього вчителя набуває в умовах інформатизації суспільства особливої значущості, а сама інформаційна діяльність є і чинником, і показником розвитку інформаційної культури вчителя. З огляду на це, для формування інформаційної культури мають бути створені умови, що забезпечували б дотримання законів синергетики. Тому *організаційно-педагогічними умовами* формування інформаційної культури майбутнього вчителя вважаємо такі:

- цілісність, неперервність і системність розвитку інформаційної культури студента;
- побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань і основних компонентів інформаційної культури;
- організація у ВНЗ інформаційного середовища, що стимулює до творчої інформаційної діяльності;
- формування позитивної мотивації студентів до інформаційної діяльності;
- залучення студентів до інтенсивної інформаційної діяльності, створення професійно значущих інформаційних продуктів у процесі вивчення різних дисциплін.

Необхідність формування інформаційної культури для майбутніх учителів зумовлена тим, що змінюється інформаційне забезпечення навчального процесу у закладах освіти всіх типів і рівнів, формується інформаційна інфраструктура, розширюється мережа інформаційних баз знань, електронних освітніх і наукових комунікацій. Перспективним для подальшого дослідження вважаємо вдосконалення методології і стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання й виховання, що відповідають завданням розвитку майбутнього вчителя в умовах інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендина Н. И. Основы информационной культуры / Н. И. Гендина // Основы информационной культуры : сб. метод. материалов. — Кемерово, 1999. — С. 6–7.
2. Гречихина А. А. Информационная культура (Опыт определения и типологического моделирования) / А. А. Гречихина // Проблемы информационной культуры : сб. статей / под ред. Ю. С. Зубова и И. М. Андреевой. — М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. — 215 с. — С. 46.
3. Зиновьева Н. Б. Информационная культура особи: Введение в курс : учеб. пособ. для вузов культуры и искусства / Н. Б. Зиновьева ; под ред. И. И. Горловой ; Краснодар. гос. акад. культуры. — Краснодар, 1996. — С. 141.
4. Семенюк Е. Л. Інформаційна культура суспільства і прогрес інформатики / Е. Л. Семенюк // НТІ. — Сер. 1. — 1994. — № 7. — С. 3.
5. Левшин М. М. Педагогічна сутність поняття «інформаційна культура особистості» / М. М. Левшин // Вища освіта України. — 2002. — № 3. — С. 67–74.
6. Хангельдиева И. Г. О понятии «информационная культура» / И. Г. Хангельдиева // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее : тезы докл. междунар. науч. конф. (Краснодар — Новороссийск, 23–25 сентября 1993) — Краснодар, 1993. — С. 2; 1996. — С. 7.

В статье подано современное толкование понятия «информационная культура» как составляющей части общей культуры личности студента; определены организационно-педагогические условия формирования информационной культуры будущего учителя.

Ключевые слова: информационная культура, организационно педагогические условия, формирования информационной культуры будущего учителя, информационная среда, культура личности.

In the article modern interpretation of concept “informative culture” is given as a component of general culture of personality of student; certainly organizationally pedagogical terms of future teachers informative culture formation are determined.

Keywords: informative culture, organizationally pedagogical terms, teachers informative culture formation, informative environment, culture of personality.